

SPORT WOBEC ZMIANY SPOŁECZNEJ. INSTYTUCJONALIZACJA SPORTÓW WALKI W PERSPEKTYWIE SPOŁECZNO-HISTORYCZNEJ

Można zgodzić się z tezą, że prawie każdy sport pochodzi z kultury militarnej, czy to starożytnych Greków (igrzyska), średniowiecznej szlachty i arystokracji (turnieje; gry, jak tenis, wspomagające sprawność szermierczą), mieszczaństwa (strzelectwo). Dotyczy to także gimnastyki, lekkiej atletyki, pływania, jazdy konnej i dyscyplin hippicznych, gier planszowych strategicznych (od szachów i *go* zaczynając), gier zespołowych, paintballu oraz oczywiście sportów walki. Kształcą one sprawność żołnierza i dowódcy.

Analizując samą tylko formę zewnętrzną, fizyczną sztuk walki można uznać, że uzasadniona jest ich kwalifikacja, jako jeszcze jednej odmiany sportu, mieszcząc się w jego szeroko zakresowej definicji (wg *Europejskiej Karty Sportu*). Natomiast wymiary duchowy, moralny i edukacyjny wchodzą w obszary kultury wysokiej, duchowej. Dochodzi do tego specyficzny wymiar kulturowy, różnie odbierany i w różnym stopniu akcentowany w poszczególnych odmianach sztuk walki.

Jeśli wśród celów osób ćwiczących są jedynie te typowe dla sportu (wynik, zwycięstwo, rozrywka), możemy mówić o sporcie walki. Gdy natomiast rywalizacja sportowa jest odrzucana, a wskazywane są cele transgresji i transcendencji¹, to mamy do czynienia ze sztuką walki i świadomie wybraną „drogą wojownika”. Może ona wiązać się z religią buddyjską lub np. chrześcijańską.

Perspektywę teoretyczną współtworzą tu trzy komplementarne koncepcje – humanistyczna teoria sztuk walki, antropologia sztuk walki i kompleksowe, holistyczne ujęcie systemu *motricity* w sporcie². Główną metodą jest tu ponad 30-letnia obserwacja uczestnicząca w międzynarodowym środowisku sztuk walki. Drugą metodą jakościową jest analiza treści literatury przedmiotu.

Zmianę społeczną będziemy tu uwzględniać w dwóch aspektach – struktury i funkcji³. Zmiana struktury społecznej dotyczy np. przejścia od feudalizmu do kapitalizmu, pro-

1 S. Mor-Stabilini (2013), *The Essence of Karate-do: Sankido Example, Ido Movement for Culture. Journal of Martial Arts Anthropology*, nr 4, ss. 45-48.

2 W.J. Cynarski (2004), *Teoria i praktyka dalekowschodnich sztuk walki w perspektywie europejskiej*, Rzeszów; Tenże (2012), *Antropologia sztuk walki. Studia i szkice z socjologii i filozofii sztuk walki*, Rzeszów; A. Figueiredo (2009), *The Object of Study in Martial Arts and Combat Sports Research – Contributions to a Complex Whole*. W: W.J. Cynarski [red.], *Martial Arts and Combat Sports – Humanistic Outlook*, Rzeszów, ss. 20-34.

3 P. Sztompka (2005), *Socjologia zmian społecznych*, Kraków, ss. 20-21.

cesu demokratyzacji i egalitaryzacji społeczeństwa. Z kolei zmiana funkcji społecznych dotyczy zwłaszcza roli społecznej kobiet⁴.

Powstanie szkół sztuk walki

Człowiek pierwotny był z konieczności człowiekiem walczącym: *homo pugnans*⁵. Były to zrazu żywiołowe, spontaniczne formy agresji i przemocy – praktycznie dowolne użycie rąk, zębów, kamieni, kija, dzidy, łuku etc. Przykładem pierwotnego tańca wojennego jest maoryska *haka*, której wykonanie autor miał okazję parokrotnie obejrzyć podczas pobytu w Nowej Zelandii⁶.

Te pierwotne lub chaotyczne postacie walki ulegały stopniowemu doskonaleniu w kierunku ich bardziej racjonalnego prowadzenia. Stopniowo umiejętności walki były rozwijane i przekazywane z ojca na syna, a wiedza o technikach i taktyce walki (indywidualnej i grupowej) podlegała kumulacji. Wciąż jednak chodziło jedynie o sprawność w pokonywaniu przeciwnika.

W kulturach wojowników (*cultura militum, cultura militaris*) ta praktyczna wiedza i umiejętności zyskały szczególne uznanie⁷. Stanowiły one bowiem o życiu i śmierci wojownika. Ponieważ w rodzinach wojowników następował przekaz generacyjny, wiedza ta była szeroko kultywowana. Nieliczni wybitni eksperci zyskiwali rolę nauczycieli szermierki, walki wręcz lub innych umiejętności wojskowych.

Zaczęły także powstawać szkoły. Takimi były starogreckie gimnazjony, rzymskie szkoły dla gladiatorów, a później – w Europie – szkoły rycerskie i szkoły szermierki. Wśród różnych instytucji możemy tu jeszcze wymienić starogreckie igrzyska (agonistyka), zawody gladiatorów (gladiatorstwo), turnieje rycerskie, konkursy strzeleckie i hippiczne, pojedynki i kodeksy honorowe⁸.

W Europie uprawiano przez wieki rzemiosło wojenne lub też sztukę jak najbardziej użytkową – sztukę wojenną. Po dawnej agonistyce odziedziczyliśmy dzisiejszą ideę neoolimpijską i różne postaci sportu. Generalnie sport ma militarny rodowód, przy czym najlepiej jest to widoczne w sportach walki.

4 W.J. Cynarski (2001), Dynamiczna kobieta ponowoczesna, *Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture*, t. 2, ss. 180-192.

5 Tenże (2000), Antropologia człowieka walczącego. Uwagi wstępne, *Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture*, t. 1, ss. 104-109.

6 Por. D. Pawlik (2009), Broń i tradycyjne sposoby walki Maorysów jako elementy kultury fizycznej, *Ido Movement for Culture*, t. 9, ss. 139-145; Taże (2009), Maori Haka – Icon of the New Zealand's Culture. W: W.J. Cynarski [red.], dz. cyt., ss. 150-155.

7 W.J. Cynarski (1999), Dziedzictwo kultury wojowników. Założenia filozoficzne i funkcje pedagogiczne dalekowschodnich sztuk walki, *Roczniki Naukowe AWF w Warszawie*, t. 38, ss. 55-76; Tenże (2000), Antropologia człowieka walczącego. Uwagi wstępne, dz. cyt., ss. 104-109; S. Czopek (2013), Prehistoric Cultures of Warriors or Warriors of Prehistoric Cultures?, *Ido Movement for Culture. Journal of Martial Arts Anthropology*, nr 3, ss. 37-47.

8 W. Boziewicz (2012/1919/), *Kodeks honorowy. Ogólne zasady postępowania honorowego*, Kraków; Z. Czajkowski (2006), Concise History of Fencing in Europe from the Middle Ages to the Turn of 19th and 20th century. *Ido – Ruch dla Kultury / Movement for Culture*, t. 6, ss. 42-51; M. Mylik (2011), The Duel. W: W.J. Cynarski [red.], *Selected Areas of Intercultural Dialogue in Martial Arts*, Rzeszów, ss. 155-159.

Jednak sport, nawet w jego szerokiej definicji wg *European Sport Charter*, nie uwzględnia wymiaru metafizycznego. A ten właśnie wymiar jest konstytutywny dla dróg *budo* i systemów psychofizycznego doskonalenia. Elementy metafizyki znajdujemy jedynie w etosie rycerza chrześcijańskiego i w zakonach rycerskich (joannicy, kawalerowie maltańscy). Taki rycerz żył (i służył) dla celów wyższych, występują tu zatem motywy transgresji i transcendencji⁹.

Niektóre szkoły od swego powstania koncentrują się wyłącznie na nauczaniu samoobrony i walki wręcz, jak w przypadku powstałej w XVII w. w południowych Chinach *Ving Tsun kung-fu* lub jej różnych dzisiejszych odmian¹⁰. Inne, jak założona w XV wieku *tenshin shoden katori shinto-ryu*, nauczały zarówno walki z użyciem różnych rodzajów tradycyjnej broni, walki wręcz, strategii i sztuki fortyfikacji, a także wiedzy magiczno-medycznej¹¹. Magia zastępowała wówczas psychologię.

Od wczesnych sztuk walki do systemów edukacyjnych

Wczesne szkoły sztuk walki uczyły umiejętności wojennych dla celów *stricte* użytkowych¹². Od umiejętności walki, wraz z rozwojem kultur wojowników, sztuki walki dojrzewały do postaci systemów edukacyjnych, jak w zamierzeniu twórców dotyczyło to *judo kodokan* i np. *nihon jujutsu*¹³.

Sztuki walki, które pozostały na etapie «jutsu», uczą techniki i taktyki walki, i niczego ponadto. Tylko nieliczne szkoły połączyły nauczanie pewnych umiejętności z wychowaniem moralnym. W szkołach uczących tylko samoobrony lub walki raczej nie ma dbałości o odpowiednie wychowanie uczniów – formowanie ich osobowości. Generalnie o wpływie na osobowość osoby ćwiczącej decyduje głównie mistrz-nauczyciel. Od niego to przede wszystkim zależy, jaki będzie wpływ uprawiania danej odmiany sztuk walki na ucznia.

Historycznie, zasady i praktyki buddyzmu *zen* lub etyki konfucjańskiej pomagały wojownikom osiągać wewnętrzny spokój w sytuacji zagrożenia życia. Pewne koncepcje religijne i filozoficzne wykorzystywane były zatem *stricte* użytkowo – dla lepszej skuteczności w walce.

Europejskie rycerstwo i szkoły szermiercze były podobnymi instytucjami do zachowanych w japońskiej kulturze *bushi*. Etos rycerski wyróżniało jednak dużo silniejsze powiązanie z religią – wiarą chrześcijańską¹⁴. Wzorem dla rycerza był bohater pokonujący siły zła, jak św. Michał Archanioł lub św. Jerzy. Sama biegłość w walce była

9 W.J. Cynarski (2004), *Teoria i praktyka dalekowschodnich sztuk walki w perspektywie europejskiej*, Rzeszów.

10 Por. K. Kernspecht (2013), *Die Essenz des WingTsun*, Ostheim.

11 R. Otake (1977) *The Deity and the Sword. Katori Shintō Ryū*, t. 2; Tokyo; W.J. Cynarski, dz. cyt., ss. 124-149.

12 Por. P. McCarthy (1999), *Comprehensive Styles, Sport and Old Systems, Karate KungFu*, nr 4, ss. 12-13;

L. Sieber, W.J. Cynarski, A. Litwiniuk (2006), *Spheres of Fight in Martial Arts, Archives of Budo*, t. 3, ss. 42-48.

13 S. Sato (1998), *Nihon jujutsu*, Tokyo.

14 T. Takagi (1984), *A Comparison of Bushido and Chivalry*, Osaka; W.J. Cynarski (2014), *Moral Values, People of Noble Way of Martial Arts, Ido Movement for Culture. Journal of Martial Arts Anthropology*, nr 1, ss. 1-10.

niewystarczająca. Szkolenie połączone z wychowaniem moralnym można przyjąć za początek sztuk walki, jako systemów edukacyjnych.

Importowy przekaz – niepełna wiedza – uzupełnianie brakujących części

Zmiany sztuk walki dotyczą modyfikacji programów nauczania, a więc metod treningu i szkolenia, nauczanych technik i form, preferowanej taktyki itd. Ale następują także zmiany w zakresie rozwiązań instytucjonalnych dotyczących funkcjonowania sztuk walki¹⁵. Powoływane są nowe organizacje, przyjmowane nowe kryteria oceny mistrzostwa i kolejne regulaminy rywalizacji sportowej. Powstają twory eklektyczne reklamowane zwykle jako najbardziej skuteczne¹⁶.

Importowane treści nie były najczęściej przekazem pełnej wiedzy. Tak więc kolejni nauczyciele sztuk walki uzupełniali brakującą część danego systemu o wiedzę z własnego doświadczenia lub o swoje nowe pomysły. Wprawdzie sztuka walki traciła wtedy nieco ze swej oryginalności, ale następował jej dalszy rozwój.

Przykład karate

W dużym uproszeniu możemy przyjąć, że rozwój karate następował na drodze: Chiny – Okinawa – Japonia – Europa i kraje Zachodu. Importowana z Chin na Okinawę wiedza o *Hsing-I* (Chatan Yara, 1668-1756), południowego stylu białego żurawia (*baihequan*) i południowego *shaolin kung-fu* była najprawdopodobniej niekompletna. Mistrzowie z Okinawy dokonali więc adaptacji sztuki „chińskiej ręki”, wzbogacając ją o użycie w walce specjalnie zahartowanej pięści (*seiken*).

Dawne karate, powiązane z tradycjami chińskimi, było systemem dość kompletnym. Księga *Bubishi*¹⁷ zawiera instrukcje do walki „z chwytu” (jak w *jujutsu*) i np. specyficzną wiedzę medyczną. Okinawskie szkoły do dziś nauczają równolegle technik bez broni i użycia tradycyjnych broni Ryukyu *kobudo*. Zdaniem Aleksandra Staniszewa (8 dan *shorin-ryu karate*), style japońskie są tylko „niekompletną kopią” karate okinawskiego¹⁸. Z drugiej jednak strony karate japońskie zyskało samurajskiego ducha *Bushido*.

W Japonii, oprócz czterech głównych stylów (*shotokan, goju-ryu, shito-ryu, wado-ryu*) zaistniało *kyokushin karate*, znane także jako *kyokushinkai* (od nazwy organizacji). Wbrew zasadom *karatedo* Gichina Funakoshi, odwołuje się ono do samurajskiej tradycji walki i stawia na twardą, kontaktową walkę¹⁹. Generalnie japońskie karate akceptuje rywalizację sportową, choć w różnych formułach. Powoduje to kolejne zmiany wyrażane w nauczaniu, preferencjach technicznych i odchodzeniu od okinawskiego oryginału²⁰.

15 D.F. Draeger (1996), *The Martial Arts and Ways of Japan*, New York – Tokyo; W.J. Cynarski, K. Obodyński, A. Litwiniuk, L. Sieber (2009), Exemplification of the Process of Institutionalization of Far Eastern Martial Arts. W: W.J. Cynarski [red.], dz. cyt., ss. 83-89.

16 W.J. Cynarski, L. Sieber, A. Litwiniuk (2006), Asian Martial Arts in the European and American Reception, *Ido – Ruch dla Kultury / Movement for Culture*, t. 6, ss. 252-260.

17 P. McCarthy [red.] (2008), *Bubishi*, Tokyo.

18 W.J. Cynarski (2013), Karate in Europe – Institutional Development and Changes, *Wulfenia Journal*, nr 9, ss. 2-14.

19 M. Oyama (1979), *The Kyokushin Way. Mas. Oyama's Karate Philosophy*, Tokyo.

20 W.J. Cynarski (2013), Karate in Europe. dz. cyt., nr 9, ss. 2-14.

Między Okinawą a krajami Zachodu nastąpiła dalsza modyfikacja przekazanych do Ameryki i Europy treści. Powstały nowe style i szkoły. Niektóre, jak *zendo karate tai-te-tao* (inaczej *idokan karate*)²¹, są wyrazem sprzeciwu wobec usportowienia karate. Rozwijają one głębszy, humanistyczny sens karate (jak u Funakoshiego²²), lub stawiają na umiejętności walki realnej – w samoobronie²³.

W karate dostrzegany jest wyjątkowy potencjał wychowawczy²⁴. W dawnym karate chodziło np. o pokonanie napastnika jednym ciosem. Dzisiejsze *karatedo* może być uprawiane bez zewnętrznego przeciwnika, bo jego głębszym sensem jest pokonanie własnej słabości.

O ile kult siły prowadził do destrukcji, to nowe, zhumanizowane podejście (zapożyczkowane przez G. Funakoshiego, rozwijane przez P. Jahnke i innych) daje karate jako aktywność twórczą – w zakresie autokreacji i formowania uczniów, a zwłaszcza ich charakterów. Walka może być nawet formą kooperacji pozytywnej, gdzie ćwiczący wzajemnie się uczą. Idea *zendo karate tai-te-tao* zaleca ćwiczenie walki bez chęci wykazania przewagi. Nb. podobna koncepcja pojawiła się wcześniej w *aikido* M. Ueshiby i w *judo-do* J. Flecka.

W niektórych przypadkach – *vide* szkoła i organizacja Masutatsu Oyamy – zachowany został kult siły w powiązaniu z kodeksem *bushido*. Gdzie indziej walka ma charakter bardziej umowny, konwencjonalny i bardziej liczy się samokontrola emocjonalna osób ćwiczących.

Z kolei niektóre style eklektyczne pomieszały karate z boksem (*vide* «all-style karate»). Ma to już niewiele wspólnego z pierwowzorem, ale lepiej niż w postaci tradycyjnej przygotowuje do walk kontaktowych w kickboxingu i w temu podobnych formułach sportowych.

Inne przykłady

Powstawanie nowych odmian dotyczy np. *jujutsu* – sztuki walki pochodzenia japońskiego, która w świecie zachodnim znana jest już od przeszło stu lat. W Brazylii – pomieszane nieco z *judo* i zapasami – przyjęło ono nazwę „brazylijskiego jiu-jitsu” (Bjj)²⁵. Rodzina Gracie ograniczyła swe zainteresowania tą sztuką walki do *ne-waza* – technik w tzw. parterze (walki leżąc, siedząc lub klęcząc).

21 L. Sieber, W.J. Cynarski (2002-2003), Peter K. Jahnke and zendō karate tai-te-tao, *Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture*, t. 3, ss. 257-264; L. Sieber (2011), Zen-do-karate Tai-te-tao. W: W.J. Cynarski [red.], *Selected Areas of Intercultural Dialogue in Martial Arts*, Rzeszów, ss. 145-154.

22 G. Funakoshi (1994), *Karate-do – My Way of Life*, Philadelphia.

23 R. Habersetzer (1994), *Karate für Meister. Mit Körper und Geist*, Berlin; Tenze (2007), *Tengu: Ma voie martiale*, Paris; L. Sieber, dz. cyt.

24 M. Oyama, dz. cyt.; E.E. Liebrecht [red.] (1993), *Karate-Do und Gewaltverhalten*, Landau; J.M. Wolters (2005), Budo-Pedagogy, *Ido – Ruch dla Kultury / Movement for Culture*, t. 5, ss. 193-205; C. Kuśnierz (2011), Values Associated with Practicing Modern Karate as a Form of Cultivating Old Japanese Bushido patterns, *Ido Movement for Culture. Journal of Martial Arts Anthropology*, nr 4, ss. 1-5; S. Mor-Stabilini (2013), The Essence of Karate-do: Sankido Example, *Ido Movement for Culture. Journal of Martial Arts Anthropology*, nr 4, ss. 45-48; H.Z. Zeng, Martial Arts Students' Motivation and Health Related Behaviours in Changshu; W.J. Cynarski, L. Xie (2013), *Ido Movement for Culture. Journal of Martial Arts Anthropology*, nr 3, ss. 72-84.

25 Por. T.A. Green, J.R. Svinth (2003), The Circle and the Octagon: Maeda's Judo and Gracie's Jiu-Jitsu. W: T.A. Green, J.R. Svinth [red.], *Martial Arts in the Modern World*, Westport.

W Europie było podobnie, lecz w większym stopniu koncentrowano się na zastosowaniu elementów *jujutsu* w samoobronie. Powstały tu różne szkoły i organizacje²⁶. Jedną z pierwszych była berlińska szkoła Ericha Rahna (1906 r.). Kolejnym krokiem było powstanie europejskiego odpowiednika japońskiego *judo* pod nazwą *judo-do*²⁷.

Francuski *aikidoka* i *kendoka* Alain Floquet zainteresował się korzeniami uprawianych przez siebie odmian sztuk walki. Doprowadził on do odrodzenia historycznego *aikibudo*, czyli formy ewolucyjnej wobec klasycznego *aikijutsu*, ale poprzedzającej współczesną postać aikido. Ponadto sprowadził do Europy klasyczne *kenjutsu* w linii przekazu mistrza Yoshio Sugino, wg szkoły *tenshin shoden katori shinto-ryu*. *Kenjutsu* jest tu nauczane czystszej postaci, natomiast *aikibudo* Floqueta jest rozwinięciem nauczania mistrza Minoru Mochizuki.

Skrajną postacią dehumanizacji sztuk walki jest uleganie modzie na tzw. MMA – mieszane sztuki walki, co jest przejawem antydrogi sztuk walki. Jest to powiązane ze skrajną komercjalizacją i innymi patologiami świata sportu. Możemy mówić o tym brutalnym widowisku jako nowożytnej formie gladiatorstwa²⁸.

Inne zmiany i ich przyczyny

Świadomość ograniczeń danego programu lub systemu nauczania prowokuje potrzebę modyfikacji, np. aktualizacji, jako dostosowania do nowych sytuacji. Dokonywana jest modernizacja (w zakresie treści programu lub metod nauczania) albo zapożyczenia z innych systemów. Jednym z pionierów modernizacji klasycznych sztuk walki, zwłaszcza chińskiego *kung-fu*, był Bruce Lee²⁹.

Modyfikację zatem nie zawsze wymuszała niepełna wiedza lub utrudniony dostęp do pełnych kompetencji i możliwości potwierdzenia tychże kompetencji. Niekiedy była to autentyczna potrzeba dostosowania skostniałych systemów do nowych warunków i potrzeb. Wymagało to jedynie zachowania pewnych wiodących zasad, aby powstająca nowa jakość była wewnętrznie spójna.

Inną postacią zmiany zachodzącej w sztukach walki jest tworzenie nowych form instytucjonalizacji drogi do mistrzostwa. Wynika to bądź z utrudnień, stawianych przez Azjatów dla obcokrajowców studiujących ich narodowe sztuki walki, bądź z chęci omięcia trudnych wymagań i skrócenia długiej drogi do potwierdzonego mistrzostwa. Trudne zasady i wymagania powodują frustrację płynącą z niemożliwości sprostania im lub tzw. racjonalizację. Efektem jest czasem rezygnacja, a czasem łamanie lub omijanie zasad – np. zmiana wymagań w ramach nowo powstałej organizacji.

26 Por. R.J. Maroteaux (1995), *L'esprit du ju-jitsu traditionnel. Historique, esotérique, technique*, Avignon; S. Mol (2003), *Japońskie sztuki walki. Przewodnik po koryu jujutsu*, Bydgoszcz.

27 W.J. Cynarski (2012), *Jujutsu Yesterday and Today. From Research on the Institutionalization of Martial Arts, Ido Movement for Culture. Journal of Martial Arts Anthropology*, nr 3, ss. 10-18; L. Sieber, W.J. Cynarski (2013), *A New Stage in the History of the Idokan Organization, Ido Movement for Culture. Journal of Martial Arts Anthropology*, nr 3, ss. 59-71.

28 W.J. Cynarski, A. Litwiniuk (2007), *Kultura przemocy na przykładzie boks, Ido – Ruch dla Kultury / Ido Movement for Culture*, ss. 84-95.

29 B. Lee (1975), *Tao of Jeet Kune Do*, Ohara Publications, Santa Clarita; K. Kernspecht, dz. cyt.

Przykładowo *karatedo tsunami* stworzono w Polsce, aby odejść od „kultu mistrza” i feudalnych zasad. Zastąpiono je strukturami kolegialnymi. Organizacyjnie przyznano głównemu mistrzowi – twórcy *tsunami* – stopień 10 dan. Ponadto zerwano z rywalizacją sportową, natomiast nauczanie sztuki karate uzupełniono praktyką buddyzmu *zen*³⁰. Ma to być (wg założeń tej szkoły) powrót do źródeł z czasów świetności klasztoru Shaolin i idei patriarchy Bodhidharmy. Patriarchą *tsunami* ogłoszono Ryszarda Murata.

Wymiar społeczny, jako czynnik zmiany, dotyczy zmian zachodzących w społeczeństwie danego kraju lub w skali globalnej. W przypadku sztuk walki, które w Japonii powstały w epoce feudalnej, zmiana społeczna spowodowała zmiany preferencji, celów i sensu uprawiania poszczególnych sztuk walki³¹. Samuraj nie mógł już nosić przy sobie białej broni, więc zanikła utylitarna wartość szermierki. Na potrzeby samoobrony zaadaptowano wybrane elementy walki wręcz.

Zmiany następują w różnych kierunkach³². Może to być np. powrót do form historycznie wcześniejszych, jak w przypadku uprawianego dziś *aikijutsu*, *aikijujutsu* i *aikibudo*. Tytuł książki Alain Floqueta – *Od nowoczesnego aikido do aikibudo*³³ – dobrze oddaje ten kierunek zmian. Dotyczy to również powrotu od sportowego *judo* do *jujutsu*, co potwierdzają drogi kariery wielu współczesnych liderów *jujutsu*³⁴. Innym przykładem przemian w tym kierunku jest zmiana zainteresowań ludzi uprawiających japońskie style karate na historycznie starsze style okinawskie. *Shihan* Aleksander Staniszew (dzisiejszy 8 dan karate *shorin-ryu*) zainteresował się karate *shorin-ryu* będąc instruktorem karate *kyokushin*. Dziś jest jednym z liderów i propagatorów okinawskiego *karate* i *kobudo*. Motywem tego rodzaju zmian mogą być kwestie celu ćwiczeń, motywów, znajdowanych tu wartości. Starsze sztuki walki są, jak się wydaje, bogatsze aksjologicznie, co dotyczy nie tylko wartości utylitarnych. Umiejętnościom walki towarzyszy tu smak oryginalnej tradycji.

Budo stało się zespołem systemów edukacyjnych i dróg samorealizacji, a także zachowało swą wartość, jako forma starej tradycji w nowoczesnej adaptacji. *Judo* lub *kendo* nigdy nie stały się dla Japończyków wyłącznie sportem. Ponadto nastąpiła demokracyzacja i upowszechnienie zastrzeżonych wcześniej dla szlachty sztuk walki. Dzisiaj mogą je uprawiać wszyscy, bez względu na pochodzenie i płeć, także obcokrajowcy. Z kolei zmiana *judo* w agresywny siłowy sport jest krokiem wstecz – cofnięciem do poziomu «jutsu», gdzie głównym celem jest wygrana walka³⁵. Czy nie podobnie wygląda to w przypadku różnych odmian sportowego karate i kickboxingu?

30 R. Murat (2003), *Karate dla początkujących i zaawansowanych*, Warszawa.

31 W.J. Cynarski (2013), Social Stratification in Japanese and Some Other Martial Arts: A Comparison and Discussion of Changes, *Physical Culture and Sport. Studies and Research*, t. 59, ss. 49-59.

32 R. Rżany (2001), Między sztuczną walką a realizmem życia. Tradycyjne sztuki walki na rozdrożu, *Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture*, t. 2, ss. 234-241.

33 A. Floquet (1989), *De l'Aikido Moderne a l'Aikibudo*, Paris.

34 S. Sato, dz. cyt.; W.J. Cynarski (2000), Sensei Sato Shizuya, lider federacji IMAF, *Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture*, t. 1, ss. 282-283.

35 M. Villamón, D. Brown, J. Espartero, C. Gutiérrez (2004), Reflexive Modernization and the Disembedding of Jūdō from 1946 to the 2000 Sydney Olympics, *International Review for the Sociology of Sport*, nr 2, ss. 139-156.

Dopełnienie lub poprawienie dotyczy różnych, „nowych” odmian (sztuk, systemów, stylów, szkół) sztuk walki. Główny mistrz dodaje coś, czego jego zdaniem brakowało, albo coś odrzuca. Może to dotyczyć ćwiczenia lub niećwiczenia z określonymi rodzajami broni, lub zmiany ilości kata w programie nauczania. Przykładowo D. Schmidt, uczeń L. Siebera, wprowadził w swojej szkole szóstą formę dodając ją do pięciu odziedziczonych po twórcy stylu. Natomiast legalny *soke* – L. Sieber – zmniejszył ilość *kata* do czterech, uzasadniając, że te cztery są wystarczające³⁶.

Programy nauczania mogą być upraszczane, redukowane lub wzbogacane, rozbudowywane. W pierwszym przypadku chodzi o efektywność nauczania w krótszym czasie. W drugim – np. o względy wychowawcze (proces nauczania i wychowania rozciągnięty w czasie).

Konkluzje

Zmiany następują w różnych kierunkach. Może to być np. powrót do form historycznie wcześniejszych. Kiedy indziej jest to jakaś modernizacja. Importowane treści nie były najczęściej przekazem pełnej wiedzy. Niepełna wiedza instruktora wymuszała niekiedy uzupełnianie brakujących części. Innym razem powodem zmian była autentyczna potrzeba dostosowania skostniałych systemów do nowych warunków i potrzeb.

Można generalnie stwierdzić, że sztuki walki przetrwały zmiany systemów społecznych oraz społecznej roli szlachty i kobiet, a także procesy egalitaryzacji i komercjalizacji. Wciąż zachowują też swe wartości użyteczne i wychowawcze – o ile tylko nie są zamieniane w siłowe/kontaktowe sporty walki lub, tym bardziej, w nowożytne formy gladiatorstwa.

³⁶ Por. D. Schmidt (2002-2003), *Zendō-ryū karate-dō: die Schule der Studien der praktischen Karatephilosophie als Lebensweg, Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture*, t. 3, ss. 65-68; Tenze (2004), *Zendō Ryu Karate Do. Harmonie von Körper und Geist*, Athens; L. Sieber, dz. cyt.